CO..T... 28 NOV. 1947 — „Contemporanul" — Romanul — 28 Nov. 1947 — Radu Lupan

ANDRÉ GIDE SAU FUGA DE REAL

MENALQUE,

Se împlinesc cinc zeci de ani de când ai încercat să mi fii învățător.

Te întreb astăzi, când unii te-au încununat cu un premiu luat din praf de pușcă, ce mi-ai dăruit mie, Nathanael, ce pe care timpul și oamenii l-au învățat să te cunoască cu adevărat și să înțeleagă ce se ascundea sub colbul strălucitor al cuvintelor.

Îți amintești că în multele cărți pe care le-ai scris și mai ales în aceea în care ai promis că mă vei *„învăța fervoarea" (Nourritures terrestres — „Hrană pământească". 1897)*, așteptai mereu. Uneori nici nu s'ai ce aștepți, sau dece aștepți. E-ai doar foiorat, încercai să mă faci a crede cel puțin aceasta. Și așteptai....

Era credința în ceva care ar fi putut să se întâmple, sau conștiința iremediabilei condamnări de a nu fi voit să te împaci cu realul?

Era adevărat: *atunci literatura mirosea: înspăimântător a factice și închis*". O mărturiseai în „Nourritures terestres" și se fi fost necesar ca adevărul să frumpă răsturnând prejudecățile și sfărâmând cătușele.

În loc de a realiza aceasta, tu urmărea depersonalizarea. Înlocuirea conștiinței cu o cupă în care să se strângă plăcerile. Fără de conținut. Numai plăcerea, numai *„suiseter"*. O plăcere lipsită de sensul adânc uman al dragostei, ci numai pentru ea înșăși urmărită *(„Corydon")*.

Nu mi-ai îngăduit deacea nici o dragoste nu mi-ai permis nici un obiectiv.

Mi-ai interzis entuziasmul, mi-ai dat în schimb *iubirea*. Mi-ai *interzis astfel realitatea* și m'ai lăsat cu mâna întinsă ce un salt mbanc cerșind che'a.

Iar ca să-mi liniștești nedumeririle mi-ai spus că aceasta nu e decât *„una din miile de porturi posibile în fața vieții"*, ceeace nu era decât o amăgitoare invitatie pentru toate celelalte aventuri.

Dar până a ajunge la aceea cu care să mă îndemnăc, aceea în care avea să fiu un alt Nathanael, nu cel din *„Nourritures terestres"*, ci omul adevărat de azi, drumul avea să-mi fie întrerupt de zone purtând în existența lumină crepusculară, vestea clară a răsăritului.

✶

Ai încercat apoi, Ménalque, să-ți deghizezi așezamintul și serviciile pentru clasa căreia aparținesi, sub o altă formulă amăgitoare: *„disponibilitatea"*. Mă îndemnai să nu aparțin nimănui, să nu stau sub semnul nicăunei morale, nicăunei ideologii. *Îmi aparțin, spuneai orgolios, Ménalque, nu mă așez nicăieri"*. (Prétextes)

O stare de abur alunecând deasupra pământului, de nedefinită rostogolire, fără a avea contact cu ceva. Spuneai că aceasta e o depășire a condiției umane. Depășire, dar în ce sens? Depășire, dar aceasta presupunea o anterioară sau viitoare scară de valori. Tu nu recunoșteai nici una, nici în trecut, nici înainte. Nu voiai să le îngădui. Ci împingeai neîncetat spre zona de indiferență a iraționalului.

Dacă ar fi încercat cineva, neliniștit, să te întrebe încotro, ți-ar fi fost greu să răspunzi. Fără a-ți arăta adevăratele intenții, n'ai fi găsit alt răspuns: *„Scutește-mă cartea, Nathanael, părăsește-mă"*.

Te-am părăsit, deoarece nu răspundeai nicăunei întrebări asupra realității. Încercai să ocolești, asa cel puțin mărturisea, cătușele ruginite ale conformismului, dar nu dăruiai în schimb decât o *așteptare fără de sens*. Ai vrut, spuneai să mă faci să gust viața, dar nu mi-ai arătat-o nicăeri.

Și spre surprinderea celora care te cunoșteau, spre surprinderea celor care ar fi crezut în umane adevărul *„disponibilității"* a adera: Ménalque, la comunism. *(Nouvelles nourritures terrestres, 1927)*.

O adeziune al cărei sens avea să se lumineze puțin mai târziu. Atunci când ți-ai dat seama ce înseamna pentru clasa pe care o apărei în toate posturile — înfăptuirea în deplinele sale valențe a socialismului pericolul pe care-l reprezenta pentru înaintașii lui, existența sa ca realitate și nu ca simplă probabilitate, sau posibilitate.

Deacea ai recurs la *„Retour de l'URSS.* (Întoarcerea din URSS) la vechile arme: sofisme și argumente care să ignore sau să ocolească realitatea. Deacea ai încercat să falsifici prin interpretări injuste, ceeace nu putea, nu admiți că era necesar: sinceritatea, adevărul, cărțui pentru a construi pe dimensiuni

André Gide primind diplome de doctor honoris causa al Universității din Oxford:—Rezultatul nefericit al războiului pentru prizonii mei, m'a împiedicat să primesc acest titlu la una din universitățile germane.

Vă mulțumesc, gentlemen, că ați reparat această lipsă.

(Din „Krokodil")

Nici unul, nu-ți servea scopurile și atunci ai fost ecoul neputincios al furii a reacțiunii anticomuniste, ai devenit „sobrilul" slegar al ei. Ai mimat scena bancă a dezamăgirilor și te ai întors la vaga ta filosofie a disponibilității.

Iar când cizma prusacă bocănea pe străzile Parisului, nemții ți-au adus cuvenitul lor omagiu. Ți l-au adus, deoarece recunoșteau în tine, Ménalque, pe acel care continua justificarea neglijurilor supra-omului pe nietzscheenul prea ades mărturisit.

„Și plutonul de soldați naziști care a trecut prin fața cafenelei unde ședeai pe terasă, ți-a dat onorul...

In mersul lor rigid și inuman, în bocănitul „pasului de gâscă", suna, Ménalque, recunoștința celor pe care îi serveai.

Te-ai gândit atunci, Ménalque, la compatrioții tăi pe care îi înșelai, la cei pe care același pași îi conduceau la camera de gazare, ai măsurat atunci adâncul prăbușirii tale?...

✶

Din ură pentru realitatea obiectivă, ale cărei direcții nu le voiai schimbate, din inapetența pentru viața socială pe care voiai să o negi, te-ai inversunat sub o altă formă să te eliberezi de ceeace era amenințător în ea pentru tine și acei pe care îi reprezentai. Și atunci ai vrut să promovezi *„gratuitatea"*. Să trăești fără țintă, și nu ai altă măsură decât propriile fapte, săvârșite la întâmplare. Nimic nu poate fi semnificativ, pentruca nimic nu e determinat. Nimic nu-ți este interzis, deoarece orice ai face nu are sens. Astfel mă sfătuiai în *„Caves du Vatican"*, prin eroul tău, *Lafcadio*.

Mărturisește Menalque, perfidele tale eforturi pentru a găsi viața interesantă. Prea multe constrângeri, ți-ocau. Te viforau, te făceau să vezi lumea prin grilele tu unor convenții. Ți-ai smuls-o. Grilele erau pentru nemăsurațele tale pofte și pentru setea nesatisfăcută mereu a ale tale.

Drept rezolvare, la început ai ales insula deșertă a singurătății, a izolării. Pe insula aceea pustie, înpacat prin zoare, imposibilitatea de accepta consecințele socialului, drumurile vieții.

Dar viața era oriunde. Ménalque, viața înseamna pentru tine, nedorita prezență a celorlalți. Căci acceptarea vieții, înseamna conștiința inevitabilității transformării și. Aceasta aveai să tăgăduești înversunat.

Negarea necesității eforturi de *„schimbare"*, *în această lume*, desemna clar o poziție antagonică existenței progresului ei.

Și se părea deacea, Ménalque, necesară o revizuire. Te-ai grăbit să o faci. În dimineața aceea roșie a răsăritului, nu te-ai întâlnit însă cu nimeni.

Pentru tine, doar ai svârlit pe fereastă, prin care culorile soarelui violentau palidele nuanțe ale prăfuitelor mobile, câte-va cărți vechi.

L-ai păstrat însă pe Montaigne, te-ai uitat cu prelungită nostalgie la Rochefoucauld și ai mângâiat legătura de piele a lui *„Jenseits von Gut und Böse"* de Nietzsche.

Asemeni lor ai îndepărtat ceace realmente nu corespundea timpului, dar ai pus în loc ceeace îți era necesar tie, ceeace justifica aventura și lipsa de scrupule a tă și alor tăi.

Necesității îi opuneai *gratuitul* în *„Caves du Vaticun"* și în *„Promethée mal enchaîné"*, Ménalque, deși în numele ei, încercaseși o mică revoluție în sera unde-ți cultivai îndoelile, până la completa desprindere de uman.

Gratuit care oferea limitare posibilității atât neslinselor tale dorințe cât și indiferenței în fata modului lor de îndeplinire. Îți adusesei aminte, fără îndoială, de Nietzsche. El fusese cel puțin, sincer.

El mărturisise rapacitatea gândirii de putere și anunțase pasul dominator al caricaturei supraomului.

Tu spuneai doar că important cu adevărat e *„să gândești liber"*.

Și pentru aceasta, spuneai, e necesar ca omul să nu raporteze faptele sale la un posibil, condiționat de circumstanțe obiective. Orice obiectivare e o constrângere, afirmai, e o limitare a eului subiectiv. Binele sau răul, aceasta nu te preocupa prea mult, numai *„să gândești liber"*! Iar în numele acestui fapt nu trebuia *„să mindeci răul*, ci *să convietuești în pace cu el"* („Faux-Monnayeurs").

Oamenii te înspăimântau, Ménalque, oamenii, forța vie a schimbării. Ei reprezentau viața. Necontenita spaimă de a intra în fluviul imens ale umanității, care se rostogolește mereu altul, te-a fixat într'o neîncetată negare a raționalului, a ceeace înseamna existența.

„Să gândesc liber" insemna „pentru tine, să nu ții seama de nimeni, să fii irațional, să fii antiuman, să te opui schimbărilor,

Permanentul tău narcisism reprezenta în ultimă expresie într'un mod psihia strâmtul orizont al intereselor tale, ca reprezentant al clasei din care făceai parte. Deacea personagiile tale nu puteau avea din realitatea umană, decât aceleași trăsături ca și burghezia care le generase.

Nu ai scris nici o carte care să nu-ți fi fost o oglinda. Doreai, și aparent o susțineai, să poți vedea mai mult decât obișnuitul și sumarul portret: gura cu buzele strânse într'un surâs sceptic, fruntea înaltă, populată de întunecarea tuturor îndoielilor, cu grija cultivate și gestul frământatei mâini sprijinindu-ți capul.

Problema rămânea însă mai puțin să trăești cât să fii supravietuiești, mai puțin să depășești, cât să mentii.

Sfârșitul de lacrimi, sânge, suferință și eșec al eroilor tăi sunt liniile de relief ale lumii tale, o lume a construirei irealității care să o poți opune realului, de cunoașterea căruia te temeai.

Îți mai aduci aminte, Ménalque, spuneai că toate personagiile îți *par a se agita ca într'un vis, un vis urât* (Faux Monnayeurs").

★

Și când „visul urât", prin care se pândeau personagiile tale — ieșise din cărți și prindea un contur din ce în ce mai acuzat în viață, nu ți-ai dacă nu ai încercat satisfacția aceiui care îi contribuit la realizarea sa.

Valențele sociale ale operei tale, Ménalque nu mai puteau fi negate, nu mai putea fi ignorate. „Visul urât" era lumea ta. Ménalque era lumea pentru care pledai.

Și atunci ai scris:

„În ochii partizanilor inverunați, aceia vor părea oportuniști și de dispreuit, care nedând o prea mare importanță regimului și stării sociale, se îngrozesc de dezordine și nu revendică ai drept decât aceia de a gândi și iubi liber. Dacă mi s'ar acorda doar atât, m'aș obișnui bucuros cu constrângerile ei, și aș accepta o dictatură, care singura, bănuesc ne-ar salva dela descompunere. (Journal — 1932—1946).

La aceste jalnice contradicții te aducea teama de orice schimbare, mai ales de schimbarea învechiteș și putredei orânduiri, de ale cărei beneficii te bucurai cu o alfa dreaptă, umană și eliberând pe acei cu adevărat încătușați.

Voiai doar să *„gândești și să iubești liber"*, pretindeai, Ménalque, dar aceasta nu te împiedica să afirmi adevăratul tău gând, puțin mai departe: *„Trăiască gândirea, încătușată!"*

Aceasta a fost sensul cărților tale. O necontenită apărare, cu ajutorul diferitelor formule care și s'au părut ingenioase dar s'au dovedit jalnice până la urmă, a intereselor de clasă. Salvarea omului, salvarea individului, voioe aruncate asemeni sfaturilor în vânt!

Și scriai în ultimul tău volum *„Thésée"* că *„oamenii, grație mie, se vor recunoaște mai buni, mai fericiți, mai liberi"*. Da, pentrucât vor fi cunoscut cu tine multiplele fețe ale iporiziei burgheze, antiumane și iraționale și se vor fi ferit de ea.

Vor fi putut afla adevărul despre acei oameni care pledează pentru disponibilitate și gratuitate și sunt, în realitate, constanții servitori ai subjugării, ai asupririi, ai încătușării drepturilor omenești.

Deacea nu termin, Ménalque, cu al tău Nathanael. Ci dimpotrivă cu *„Nathanaël, care cunoscându-te din ce în ce mai bine, a învățat să nu fie niciodată al tău"*.

p. omf.

Radu Lupan